

ביאורים

⁴⁸ אימות המסורת

מהדורת אור עציון

היסוד הרביעי מאמת את שלושת היסודות. היסוד הראשון מופיע בתהלים (קטו, ה-ז): "פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחון, ידיהם ולא ימישון, רגליהם ולא יהלכו, לא יהגו בגרונם". דוד המלך מונה כאן את חמשת החושים, ומוסיף להם עוד שני אלמנטים: א. תנועה - "רגליהם ולא יהלכו"; על ידי התנועה ניתן לבחון את משקלם של החפצים על כדור הארץ - ככל שהתנועה יותר מהירה כך החפץ יותר קל, וככל שהתנועה יותר איטית יותר כבד. ישנם אנשים שרצו להוסיף את האלמנט הזה לחמשת החושים אך אין זה נכון מפני שהוא נובע מן התנועה, כמו שכתבנו, ולא שייך לחושים. ב. דיבור - "לא יהגו בגרונם"; הדיבור כפי שראינו לעיל בנוי מהברות, מיילים, משפטים וכו'.

⁴⁹ היסוד השני מופיע בדברי שלמה המלך, המספר על רדיפתו אחר האמת ובריחתו מן השקר ואומר (משלי ח, ז-ח): "כי אמת יהגה חכי ותועבת שפתי רשע, בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש".

⁵⁰ המסורת מאמתת גם את מדע ההכרח - כל דבר המבטל את המוחש או המושכל אינו יכול להתקיים.

על המוחש אומר הפסוק באיוב (יח, ד): "טרף נפשו באפו, הלמענך תעזוב ארץ ויעקר צור ממקומו". רבנו מפרש שם כך: "ואמרו טורף נפשו, כלומר איוב, והיא המטרה המכוונת בזה, כי כאשר אמר אני נתיסרתי בלא חטא, והיה לדעתם אומר זה מייחס עוול למשפט, אמרו לו הלמענך, הבגללך אתה יעזוב כל העולם, ולא העולם כולו, אלא אף הר אחד, לא נוכל להזיזו מן ממקומו בגללך, והיאך נעביר אדון העולמים מתאריו שהוא צדיק, בגלל כך ונתארהו בעוול, לפי שלא החיל בכך ייסורים אלו כי אם בחטאיך, וכן דרך הרשעים". זאת אומרת שמכיון שמוחש שהעולם ממשיך להתנהג כהרגלו ושום דבר לא זו ממקומו - גם לא סלע גדול, אפשר להסיק שה' נשאר בצדקתו ואינו מעניש סתם. מכאן למד רבנו שדבר המכחיש את המוחש אינו יכול להתקיים.

כמו כן מאמתת המסורת את מדע ההכרח הנובע מן השכל, כפי שנאמר באיוב (כד, כה): "ואם לא אפּוּ מי יְכַזִּיבֵנִי, וישם לאל מילתי".

⁵¹ לאחר מכן הודיעה לנו המסורת שכל המדעים בנויים על הרגשת החושים, כמו שאומר הפסוק (איוב לד, ב-ג): "שמעו חכמים מילי ויודעים האזינו לי, כי אֶזְנֶן מִלִּין תִּבְחֹן, וְחִיךְ יִטַעַם לֹאֲכֹל", ממשיך איוב (טו, יז-יט) ומאמת לנו את המסורת: "אֶחְנֹךְ שִׁמְעֵ לִי זֶה חֲזִיתִי וְאִסְפְּרָה, אֲשֶׁר חֲכָמִים יִגִּידוּ וְלֹא יִפְחָדוּ מֵאֲבֹתָם, לָהֶם לְבָדָם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זֶר בְּתוֹכָם". רבנו מסביר את הפסוקים הללו בפרושו כך: "ואמרו 'אשר חכמים יגידו' אחר שאמר לפניו 'זוה חזיתי ואספרה', הודיעונו בכך כי הידיעה האמיתית באיזה דבר תהיה באחד משני הדרכים, או בראייה כאומרו 'זוה חזיתי ואספרה', או במסורת האמיתית, אמר בה 'אשר חכמים יגידו', כלומר שלא יהא שם חשד או שקר מוסכם כאמרו: 'ולא כחדו מאבותם', הכוונה שתהא המסורת רצופה, כל דור קיבל מדור שכמותו. אחר כך אמר: 'להם לבדם ניתנה הארץ', חייב כי המסורת כאשר הם מוסרים אותה מלומדים וחכמים חייבים אנשי העיר וההמונים להאמין להם, ואל יאמר אדם איני מקבלו שהרי אין ההמונים יודעים אותו, אין זה חיובי (שכולם ידעו את זה), אלא יהיו המוסרים חכמים כאמרו: 'אשר חכמים יגידו', ויהיו ההולכים אחריהם המונים כאמרו: 'להם לבדם (לחכמים) ניתנה הארץ', ואמרו: 'ולא עבר זר בתוכם', כלומר שמי שהוא זר לבעלי המסורת אינו רשאי להיכנס בתוכם ויאמר להם הביאו לי על המסורת שלכם הוכחה עיונית או מוחשית, כיוון שמה שקיבלו הויתו אפשרית...".

⁴⁸ ואמר הנה כי זה המדע, רוצה לומר ההגדה הנאמנת וספרי הנבואה מאמתים לנו אלה השלשה שרשים כי הם מדעים אמתיים. מפני שהוא מונה המוחשים המרחקים מן העצבים ומשום אותם חמשה ומחבר אליהם שנים, כאמרו (תהלים קטו, ה): פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו. והחמשה הם החושים עצמם. והשנים המרחקים אליהם, אחד מהם התנועה, כמו שאמר (שם ש, ט): רגליהם ולא יהלכו, ובה יודע הפחד והקל, כאשר ימנע האדם התנועה לכבדותו או שלא ימנעהו לקלותו. וזה שהאנשים רצו להוסיף במספר אלה החושים ואמרו במה מהם תנדע הקלות והכבד, ונאמר בחושי התנועה שבה תמצא הקלות והקשי. והאחר הדבור, כאמרו (שם ש, ט): לא יהגו בגרונם, והוא כלל הדבור בעל השמות והחבור וההקדמות והמופתים. כאשר בארנו. וכאשר אמר לנו מדע השכל וצוה בצדק והזהיר מהפזב, באמרו (משלי ח, ז): כי אמת יהגה חכי וגומר בצדק כל אמרי פי וגומר. ואחר כן אמת לנו המדע ההכרחי, כי כל מה שמביא לדחות מאומה מן המוחש או מן המשפל שהוא שקר, ובטול מה שדוחה המוחש, באמרו (איוב יח, ד): טרף נפשו באפו הלמענך תעזב וגו', אבל בטול מה שדוחה המשפל מהפזב והצדק, באמרו (שם כד, כה): אם לא אפּוּ מי יְכַזִּיבֵנִי וגומר. ואחר כך הודיענו שכל המדעים בנויים על מה שהשגנו בחושינו אשר זכרנו, ומסתעפים מהם ומוציאים מהם, כאמרו (שם לד, ב): שמעו חכמים מלי וידעים האזינו לי כי אֶזְנֶן מִלִּין תִּבְחֹן וְחִיךְ יִטַעַם לֹא, ואחר כן אמת לנו האמרים הצדיקים שמה אמת, כאמרו (שם טו, ח): אֶחְנֹךְ שִׁמְעֵ לִי וגו' אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם להם לבדם ניתנה הארץ וגומר. ויש להם תנאים כבר בארנו בפרוש אלה הפסוקים במקומם.

הדר הרביעיית
מאמתת את
שלוש הדרכים
הקדמות

שהוא - משורר תהילים. המוחשים - חמשת החושים. העצבים - פסלי עבודה זרה. ובה יודע וכו' - אם כן, גם התנועה היא חוש להכרת המציאות. השמות והחבור וההקדמות והמופתים - מילים ומשפטים, הנחות יסוד והוכחות. האמרים הצדיקים - דברי האמת שקיבלנו במסורת.

